

**МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
(Мінприроди)**

вул. Митрополита Василя Липківського, 35, м.Київ, 03035, тел. (044) 206-31-15, (044) 206-33-02,
факс (044) 206-31-07; E-mail: minprirody@menr.gov.ua Код ЄДРПОУ 37552996

№ _____
на № 11/10-918 big 19.10.2018

**Голові Верховної Ради України
А. Парубію**

Про вжиття заходів щодо боротьби з
деградацією земель та опустелюванням

Шановний Андрію Володимировичу!

Міністерство екології та природних ресурсів України на виконання доручення Прем'єр-міністра України В. Гройсмана від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 спільно з іншими заінтересованими органами опрацювало запит народного депутата України Д. Добродомова від 18.10.2018 № 131-07/313 про вжиття заходів щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням у рамках впровадження Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням в Україні та надало відповідь народному депутату України Д. Добродомову (копія листа додається).

Додаток: копія листа від 16.11.2018 № 5/1-16/12401-18 на 29 арк. в 1 прим.

З повагою

Міністр

Остап СЕМЕРАК

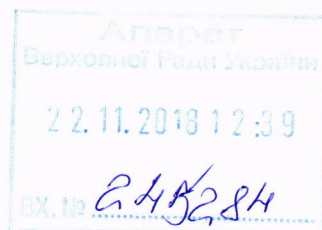
042103

*

Легка 16/1
206 31 48

М2 Мінприроди
№5/1-16/12402-18 від 16.11.2018

16

МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ (Мінприроди)

вул. Митрополита Василя Липківського, 35, м.Київ, 03035, тел. (044) 206-31-15, (044) 206-33-02,
факс (044) 206-31-07; E-mail: minprirody@mep.gov.ua Код ЄДРПОУ 37552996

№ _____
на № 131-07/313 від 18.10.2018

Народному депутату України
Д. Добродомову

Про вжиття заходів щодо боротьби з
деградацією земель та опустелюванням

Шановний Дмитре Євгеновичу!

Міністерство екології та природних ресурсів України на виконання доручення Прем'єр-міністра України В.Гройсмана від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 розглянуло Ваш запит про вжиття заходів щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням у рамках впровадження Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням в Україні та повідомляє.

У різні часи в Україні приймалися секторальні та галузеві програми стосовно розвитку водного та лісового господарства, українського села тощо, які включали заходи з охорони земель.

У той же час збереження ключового природного ресурсу та основного національного багатства (у визначенні Конституції України) – землі - тривалий час залишалося поза належною увагою держави: були відсутні спеціальні програми та плани національного рівня тощо.

За ініціативи Мінприроди Кабінетом Міністрів України протягом останніх років було затверджено:

Концепцію боротьби з деградацією земель та опустелюванням (розпорядження від 22.10.2014 № 1024);

Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням (далі – НПД) (розпорядження від 30.03.2016 № 271).

Крім того, 2017 році Уряд утворив Координаційну раду з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням (далі – Координаційна рада) (постанова від 18.01.2017 № 20).

4 травня 2018 року Координаційна рада на своєму першому засіданні розглянула стан впровадження НПД, який визначено як недостатній, зокрема в частині практичних землеохоронних заходів та схвалила рекомендації та пропозиції з покращення ситуації, що були надіслані профільним комітетам Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідним центральним

042102
*

органами місцевої влади, обласним державним адміністраціям та іншим сторонам.

Координаційною радою також було схвалено представлені Національною академією аграрних наук України пропозиції стосовно добровільних національних завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель (далі - НРДЗ) в Україні, які, у тому числі, безпосередньо пов'язані зі зменшенням викидів парникових газів та адаптацією до зміни клімату. Процес їх встановлення та реалізації відбувається у широкому міжнародному контексті, зокрема відповідно до нових Цілей Сталого Розвитку, затверджених у 2015 році 70-ю сесією Генеральної асамблеї ООН (ЦСР 15, завдання 15.3), а також рішень Конференції Сторін Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням.

На сьогодні до процесу встановлення добровільних національних завдань щодо досягнення НРДЗ долучилося вже 119 країн, включаючи Україну.

Зокрема, Координаційною радою було схвалено:

встановлення добровільного національного завдання щодо досягнення НРДЗ за напрямом «Підтримання вмісту органічної речовини (гумусу) у ґрунтах» (до 2020 року передбачається досягнення стабільного рівня органічного вуглецю (гумусу) у ґрунтах сільськогосподарських угідь (не нижче за базову лінію станом на 2010 рік (3,14 % в середньому по Україні, у т.ч. у розрізі зон: Полісся - 2,24 %; Лісостеп - 3,19 %; Степ - 3,40 %), а до 2030 року – збільшення не менше ніж на 0,1 %);

допоміжні заходи щодо досягнення НРДЗ за напрямками: «Відновлення та стаке використання торфовищ» та «Відновлення зрошення і поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель».

З детальним оглядом стану виконання НРД та протоколом засідання Координаційної ради можна ознайомитися на веб-сайті Мінприроди (розділ «Діяльність» - підрозділ «Звіти»: <https://menr.gov.ua/timeline/Zviti.html>).

За інформацією Херсонської обласної державної адміністрації (копія листа додається), з метою розвитку зрошення та адаптації до посушливих умов у 2017 році додатково впроваджено полив на площі 9,8 тис. га, а з 2001 року зрошення відновлено на 195 тис. га. Загалом на сьогодні в Херсонській області із наявних 427,1 тис. га зрошуваних земель використовується 72% або 309,4 тис. га.

Разом з тим впроваджуються:

Програма розвитку земельних відносин та охорони земель у Херсонській області на 2014 – 2018 роки, затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 21.05.2014 № 1015;

Комплексна програма розвитку водного господарства Херсонської області на період до 2020 року, затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 05.04.2012 № 434;

Обласна програма «Ліси Херсонщини» на 2017-2020 роки, затверджена рішенням Херсонської обласної ради від 03.03.2017 № 373. Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для виконання програми, становить 155,305 млн. гривень.

За інформацією Мінагрополітики (копія листа додається), на спеціальних рахунках різних місцевих рад станом на 10.10.2018 знаходиться 802,1 млн. грн., що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і

лісогосподарського виробництва, з них на депозитних рахунках в установах банку - 146,9 млн. грн. (18,3 %).

Згідно зі статтею 209 Земельного кодексу України ці кошти мають використовуватися для освоєння земель для сільськогосподарських і лісогосподарських потреб, поліпшення відповідних угідь, охорони земель тощо.

На цей час використано 34 253,0 тис. грн., що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, з них на охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою - 6 569,1 тис. грн. (19%). У 2018 році кошти, що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, на здійснення заходів щодо охорони земель на території Херсонської області не виділялися.

З метою впровадження НПД і відповідно до рішення Координаційної ради Мінприроди, серед іншого, розроблені та опрацьовуються із заінтересованими органами проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року» та проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» (що, у тому числі, передбачатиме розширення можливостей використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища для фінансування заходів з охорони та сталого використання земель).

Інформація Мінекономрозвитку, Мінрегіону, МОН, МЗС, ДСНС, ДКА, НАН, НААН додається.

Додатки:

1. Копія листа Херсонської ОДА від 14.11.2018 № 10593/0-18/11/313 на 3 арк. в 1 прим.
2. Копія листа Мінагрополітики від 12.11.2018 № 37-13-10/24776 на 2 арк. в 1 прим.
3. Інформація на 21 арк. в 1 прим.

З повагою

Міністр

Олег СЕМЕРАК

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

пл. Свободи, 1, м. Херсон, 73003, факс (0552) 32-11-03, тел. 22-27-64

e-mail: kanc@khoda.gov.ua, www.khoda.gov.ua

Система управління якістю сертифікована відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2015

Код ЄДРПОУ 00022645

№ _____
На № _____ від _____

Міністерство екології та природних
ресурсів України

Про надання інформації

На виконання листа Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2018 року № 42338/1/1-18 обласною державною адміністрацією розглянуто депутатський запит народного депутата України Добродімова Д.Є. від 18 жовтня 2018 року № 313-07/313, за результатами чого повідомляємо наступне.

Так, одна з головних проблем землекористування у Херсонській області є опустелювання, що означає деградацію земель у посушливих та напівпосушливих районах у результаті дії різних факторів, включаючи зміну клімату і діяльність людини.

Дефляційно небезпечною є територія області площею 1706,3 тис. га, або 86,6% від загальної площі сільськогосподарських угідь.

Посилення процесів ерозії та дефляції ґрунтового покриву обумовлено також порушенням сталої організації території внаслідок проведеної земельної реформи, занепадом лісомеліорації, погіршенням стану полезахисних лісосмуг, нехтуванням основними правилами ерозійно-безпечного землекористування та відсутністю належного впровадження в системі землеробства ефективних протиерозійних заходів.

З метою підвищення ефективності раціонального використання та охорони земель розроблено програму розвитку земельних відносин та охорони земель у Херсонській області на 2014 – 2018 роки, яка затверджена рішенням обласної ради від 21 травня 2014 року № 1015.

Даною програмою передбачені заходи щодо освоєння, поліпшення сільськогосподарських угідь та охорони земель, а саме:

- консервація малопродуктивних, деградованих та непридатних для сільськогосподарського використання земель;
- рекультивация порушених земель;
- розробка схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель;
- розробка проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

У кожному районі області розроблені Схеми консервації деградованих і малопродуктивних земель. Загальна площа земель області, що потребують консервації складає 74,95 тис. га (4,79 тис. га – деградовані, 66,6 тис. га –

Херсонська обласна державна адміністрація

10593/0-18/11/313 від 14.11.2018

малопродуктивні), 1,274 тис. га порушених земель підлягають рекультивуації, 61,8 тис. га малопродуктивних земель – поліпшенню.

При розробці схем консервації малопродуктивних, деградованих та непридатних для сільськогосподарського використання земель за рахунок коштів державного бюджету розроблено 6 проектів землеустрою щодо консервації земель шляхом залуження малопродуктивних земель загальною площею 634,22 га, які потребують реалізації.

З метою боротьби з посухами на території області впроваджено зрошення. На сьогодні в області із наявних 427,1 тис. га зрошуваних земель використовується 72%, або 309,4 тис. га. У 2017 році додатково впроваджено полив на площі 9,8 тис. га. З 2001 року відновлено 195 тис. га на земельних ділянках запланованого плану.

З метою підвищення ефективності використання меліоративних систем області, відновлення ролі меліорованих земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні держави, реалізації державної і регіональної політики у галузі водного господарства в області діє Комплексна програма розвитку водного господарства Херсонської області на період до 2020 року, затверджена рішенням обласної ради від 05 квітня 2012 року № 434.

Рішенням сесії обласної ради в березня 2018 року внесено зміни до завдань та заходів зазначеної програми у сумі 60 млн грн. на будівництво, реконструкцію, розширення інженерної інфраструктури, модернізацію зрошувальних систем, в тому числі внутрішньогосподарських.

Рішенням сесії Херсонської обласної ради від 22 грудня 2017 року № 679 «Про обласний бюджет на 2018 рік» передбачено видатки у сумі 20 млн грн. на будівництво, реконструкцію, розширення та модернізацію інженерної інфраструктури внутрішньогосподарських меліоративних систем Каховської та Інгулецької зрошувальних систем.

Крім того, одним із заходів щодо боротьби з опустелюванням на території області є збереження та відтворення полезахисних лісових смуг навколо сільськогосподарських угідь.

Рішенням обласної ради від 31 березня 2016 року № 121 тимчасово заборонено проведення рубок полезахисних лісових смуг в області, рекомендовано органам місцевого самоврядування, місцевим органам виконавчої влади провести організаційну роботу щодо закріплення полезахисних смуг за землекористувачами і землевласниками, угіддя яких межують з ними.

Разом з тим, видано розпорядження голови обласної державної адміністрації від 23 травня 2016 року № 345 «Про організаційні заходи щодо збереження полезахисних лісових смуг на території області», яким рекомендовано органам місцевого самоврядування в межах компетенції розробити заходи щодо охорони та захисту полезахисних смуг та здійснювати постійний контроль за їх виконанням.

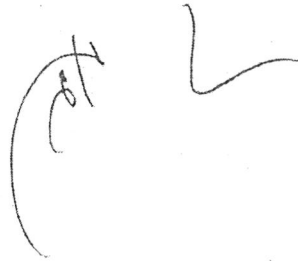
Згідно з інформацією, наданою районними державними адміністраціями, в кожному районі утворені робочі групи з питань збереження полезахисних лісових смуг, до складу яких включено представників правоохоронних органів.

У свою чергу, сільські, селищні голови проводять організаційну роботу із землевласниками та землекористувачами щодо укладання договорів на охорону та збереження полезахисних лісових смуг. Через місцеві засоби масової інформації територіальні громади інформуються про належне використання полезахисних лісових смуг та недопущення їх вирубки.

З метою збалансованого розвитку лісового господарства області, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій, охорону і захист лісів, розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 26 грудня 2016 року № 1001 схвалено проект обласної програми «Ліси Херсонщини» на 2017 – 2020 роки», яку затверджено рішенням обласної ради від 03 березня 2017 року № 373. Програмою передбачено фінансування державних лісогосподарських підприємств області за рахунок місцевих бюджетів на суму 47,052 млн. грн.

З метою вжиття додаткових заходів по забезпеченню охорони лісів від пожеж, розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 22 червня 2018 року № 519 «Про проект змін до обласної програми «Ліси Херсонщини» на 2017 – 2020 роки» схвалено проект зміни у частині збільшення фінансування. Орієнтовний обсяг коштів, необхідних для виконання програми, наразі становить 155,305 млн. грн.

Заступник голови обласної
державної адміністрації

Є.РИЩУК

**МІНІСТЕРСТВО
АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
Мінагрополітики**

вул. Хрещатик, 24, м. Київ, 01001
тел. 226-25-39, факс 278-76-02
web: www.minagro.gov.ua
код ЄДРПОУ 37471967
e-mail: info@minagro.gov.ua

**MINISTRY
OF AGRARIAN POLICY AND
FOOD OF UKRAINE**

Minagropolicy
24, Khreshchatyk str., Kyiv 01001
tel. +380-44/226-25-39
fax +380-44/278-76-02
web: www.minagro.gov.ua
e-mail: info@minagro.gov.ua

12.11.2018 № 37-13-10/24776

На № _____ від _____

**Міністерство екології та
природних ресурсів України**

На виконання доручення Прем'єр-міністра України Гройсмана В. Б. від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 Міністерство аграрної політики та продовольства України у межах компетенції розглянуло депутатський запит народного депутата України Добродімова Д. Є. від 18.10.2018 № 131-07/313, оголошений на засіданні Верховної Ради України 19.10.2018 та надісланий Головою Верховної Ради України Парубієм А. В. листом від 19.10.2018 № 11/10-918, щодо вжиття заходів стосовно боротьби з опустелюванням і деградацією земель та повідомляє.

Відповідно до статті 164 Земельного кодексу України охорона земель включає, зокрема, консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

Згідно із статтею 51 Закону України "Про охорону земель" консервації підлягають деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднені земельні ділянки, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

Статтею 55 Закону України "Про охорону земель" передбачено, що фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

За інформацією наданою Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру (лист від 07.11.2018 № 5-28-0.13-11578/2-18) відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з проведення земельної реформи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.03.2011 № 219, Держгеокадастру не передбачено коштів з державного бюджету на консервацію деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь.

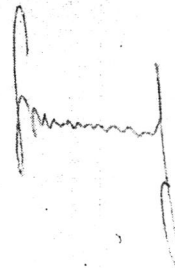

Згідно із статтею 209 Земельного кодексу України кошти, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, використовуються на освоєння земель для сільськогосподарських і лісогосподарських потреб, поліпшення відповідних угідь, охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою, а також на проведення інвентаризації земель, проведення нормативної грошової оцінки землі. Використання цих коштів на інші цілі не допускається.

На спеціальних рахунках відповідних місцевих рад станом на 10.10.2018 знаходиться 802,1 млн грн, що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, з них на депозитних рахунках в установах банку – 146,9 млн грн (18,3 %).

Використано 34 253,0 тис. грн, що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, з них на охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою – 6 569,1 тис. грн (19 %). У 2018 році кошти, що надійшли в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, на здійснення заходів щодо охорони земель на території Херсонської області, у тому числі консервації деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь, не виділялися.

Директор
Департаменту аграрної політики
та сільського господарства

В. Топчій

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
(Мінекономрозвитку)

вул. М. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008, тел. 253-93-94, факс 253-63-71
Web: <http://www.me.gov.ua>, e-mail: meconomy@me.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 37508596

№ _____

На № _____ від _____

**Міністерство екології та
природних ресурсів України**

*Щодо вжиття заходів по боротьбі
з опустелюванням в Україні*

На виконання доручення Прем'єр-міністра України Гройсмана В. Б. від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 до листа Голови Верховної Ради України від 19.10.2018 № 11/10-918 Мінекономрозвитку, в межах компетенції, розглянуло запит народного депутата України Добродомова Д. Є. щодо вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні, в рамках приєднання України до Конвенції ООН «Про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» та повідомляє.

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Слід зазначити, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 р. № 20 створено Координаційну раду з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням (далі - Координаційна рада).

Координаційна рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним на період до 2021 року для координації діяльності з формування та реалізації державної політики з питань сталого використання та охорони земель, боротьби з деградацією земель та опустелюванням, пом'якшення наслідків посух. Координаційна рада відповідно до покладених на неї завдань проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі

М2 Мінекономрозвитку
Вих. № 3801-05/48925-03 від 07.11.2018

М2 Мінекопії
№ 31974/5-18 від 08.11.2018

формування та реалізації державної політики з питань сталого використання та охорони земель, боротьби з деградацією земель та опустелюванням, пом'якшення наслідків посух, виконання Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271, інших планів та програм у відповідній сфері.

**Перший заступник Міністра
економічного розвитку і торгівлі України**

Максим НЕФЬОДОВ

**МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ,
БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
(МІНРЕГІОН)**

вул. Велика Житомирська, 9, м. Київ, 01601, тел. (044) 278-82-90, 284-05-54, факс 278-83-90
E-mail: minregion@minregion.gov.ua, код ЄДРПОУ 37471928

№ _____ на № _____ від _____

**Міністерство екології та
природних ресурсів України**

На виконання доручення Прем'єр-міністра України В. Гройсмана від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 до листа Верховної Ради України від 19.10.2018 № 11/10-918 Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України розглянуло депутатський запит народного депутата України Добродімова Д. Є. щодо вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні, в рамках приєднання України до Конвенції ООН «Про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» та в межах компетенції повідомляє про відсутність пропозицій із зазначеного питання.

Заступник Міністра

Л.Р. Парцхаладзе

Білоус С.Я.
Лисак Р.О. 278-42-29

МІНРЕГІОН

№1/14.1/2797-18 від 07.11.2018

М2 Мінприроди

1463763

№31874/5-18 від 07.11.2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Міністерство екології та природних ресурсів України

На виконання доручення Прем'єр - міністра України В. Б. Гройсмана від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 Міністерство освіти і науки України розглянуло депутатський запит народного депутата України Добродомова Д. Є. щодо вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні, в рамках приєднання України до Конвенції ООН «Про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» від 18.10.2018 № 131-07/313 і в межах компетенції повідомляє про таке.

Щодо вживання заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні проводились дослідження закладами вищої освіти (ЗВО), зокрема вченими факультету біології, географії та екології Херсонського державного університету. У 2008 році, завдяки їх зусиллям розроблено наукове обґрунтування щодо створення національного природного парку «Олешківські піски», який почав функціонувати з 2010 року. Пропозиції вчених щодо вирішення деяких проблемних питань, пов'язаних із збереженням штучних і природних лісів були обговорені і підтримані на рівні Херсонської обласної ради ще у 2017 році. У короткі строки було розроблено наукове обґрунтування проекту створення регіонального ландшафтного парку «Гілея». Цю природоохоронну структуру планується створити на Нижньодніпровських аренах: Козачеланерській, Олешківській, Чалбаській, Збур'ївській, Івано-Рибальчанській та Кінбурнській косі, загальною площею 88249,44 га. Створення на Нижньодніпровських пісках регіонального ландшафтного парку (РЛП) «Гілея» дозволить:

- взяти під контроль охорону штучних та природних лісів на території Нижньодніпровських арен;
- контролювати органами місцевого самоврядування, а саме обласною радою, виконання природоохоронного законодавства на території Нижньодніпровських арен;
- залучити додаткові кошти з обласного бюджету для проведення пожежозахисних та природоохоронних заходів на території запроектованого РЛП «Гілея»;
- створити більше 100 нових робочих місць, які можуть заповнити фахівці лісгосподарської галузі;
- сприяти відновленню природного стану дюнних екосистем;

- стабілізувати чисельність популяції тваринного світу, особливо чисельність мисливських тварин;

- перейти до іншої форми екологічного менеджменту на території Нижньодніпровських арен, в якому враховуються екологічні ризики, що приводили до деградації псамофітних екосистем протягом останніх 200 років (пожежі, тотальне заліснення центральних частин арен, неконтрольовані кар'єри тощо).

На жаль, цей проект не був підтриманий Державним агентством лісових ресурсів України, тому вже другий рік поспіль він не може бути реалізований. Процеси опустелювання, що викликані пожежами та браконьєрськими вирубками на території Нижньодніпровських арен, що знаходяться за межами об'єктів природно-заповідного фонду України, продовжуються.

Також, Міністерством освіти і науки України було розроблено Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 18 – Виробництво та технології, спеціальність 183 – Технології захисту навколишнього середовища. Даний стандарт знаходиться на стадії затвердження Міністерства освіти і науки України. Теоретичним змістом предметної області даної спеціальності було визначено фундаментальні теорії та методи природничих і технічних наук, принципи екоцентризму та екологічного імперативу, міждисциплінарності та концепції сталого розвитку, комплексності та системності, етапи життєвого циклу при оцінці стану навколишнього середовища, основні поняття та принципи проектування і функціонування навколишнього середовища, сутність та параметри технологічних процесів, принципи розроблення нових та удосконалення існуючих технологій захисту навколишнього середовища, правила застосування чинної законодавчої і нормативної бази.

Міністерство освіти і науки України продовжує формувати та реалізовувати політику в даній сфері в межах своїх повноважень.

Заступник Міністра

М. СТІХА

МІНІСТЕРСТВО
ЗАКОРДОННИХ СПРАВ
УКРАЇНИ

Михайлівська площа, 1
м. Київ, 01018, Україна

Тел.: (044) 238 17 48; факс: (044) 238 18 88

E-mail: zsmfa@mfa.gov.ua

Web: <http://www.mfa.gov.ua>

Код ЄДРПОУ 00026620

MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS
OF UKRAINE

1 Mykhailivska Square
Kyiv, 01018, Ukraine

„18” листопада 2018 р. № 413/14-640- 3090

Міністерство екології та
природних ресурсів України

Щодо депутатського запиту

На доручення Прем'єр-міністра України В.Б. Гройсмана № 42338/1/1-18 від 30.10.2018 р., пов'язаного із запитом народного депутата України Добродімова Д.Є. щодо заходів із боротьби з опустелюванням, які вживаються в Україні в рамках Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням (далі – Конвенція), в межах компетенції повідомляємо таке.

Визначальний вплив на реалізацію Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням на сучасному етапі мало затвердження 70-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року Порядку денного у галузі сталого розвитку на період до 2030 року, в якому визначено 17 Цілей сталого розвитку (далі - ЦСР) та 169 завдань з їх досягнення.

Стале використання і охорона земель є одним з найважливіших компонентів, який прямо чи опосередковано стосується більшості ЦСР. Однак провідною є роль Конвенції у досягненні Цілі сталого розвитку 15 «Захист, відновлення та стале використання наземних екосистем, стале управління лісами, боротьба з опустелюванням, припинення та відвернення у зворотному напрямку деградації земель, припинення втрат біорізноманіття», насамперед її завдання 15.3: «До 2030 року боротися з опустелюванням, відновлювати деградовані землі та ґрунти, включаючи землі уражені внаслідок опустелювання, посухи і повеней, та прагнути досягти нейтрального рівня деградації земель в світі».

У 2017 році було затверджено нові Стратегічні рамки Конвенції на 2018–2030 роки, покликані сприяти досягненню цілей Конвенції, а також Порядку денного у галузі сталого розвитку на період до 2030 року, зокрема. ЦСР 15 і завдання 15.3, покращанню умов життя ураженого населення та поліпшенню екосистемних послуг.

Разом з тим, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.09.2002 р. № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» Міністерство екології та природних ресурсів визначено відповідальним за реалізацію в Україні положень Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням.

Просимо врахувати.

Т.в.о Директора Департаменту
міжнародних організацій

Є.І. Філіпенко

Вик.: Цимбалюк,
238-17-88

М2 Мінприроди

№32197/5-18 від 09.11.2018

Решення

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

01601, м. Київ, вул. О. Гончара, 55а, тел. (044) 247-30-26, тел./факс: (044) 247-32-11, факс: (044) 247-31-44
www.dsns.gov.ua ЄДРПОУ 38516849 oper@mns.gov.ua

02.11.2018 № ДЗ-16774/29

На № _____ від _____

Міністерство екології та
природних ресурсів України

На доручення Прем'єр-міністра України
від 30.10.2018 № 42338/1/1-18

Державна служба України з надзвичайних ситуацій на виконання доручення Прем'єр-міністра України до листа Верховної Ради України розглянула депутатський запит Добродомова Д.Є. щодо здійснених заходів з боротьби з опустелюванням в Україні та у межах компетенції повідомляє.

ДСНС відповідно до пункту 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271-р щороку інформує Мінприроди про виконання заходів 27 та 38 Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, виконавцями яких є ДСНС.

Одночасно інформуємо, що на цей час Українським гідрометеорологічним центром та гідрометеорологічними організаціями ДСНС проводиться моніторинг посух на 164 гідрометеорологічних станціях, складовими якого є збирання, обробка, узагальнення, систематизація та аналіз інформації, підготовка рекомендацій і експертних висновків із мінімізації збитків та надання інформації споживачам різного рівня.

Також повідомляємо, що у першому засіданні Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням, що відбулося 4 травня 2018 року, взяв участь представник ДСНС.

Заступник Голови

Р. Білошицький

Мельник О.Б.
239 93 70

162475

ДЕРЖАВНЕ КОСМІЧНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ

вул. Московська, 8, м. Київ, 01010; тел. (044) 281 6200, факс. (044) 281 6209;
E-mail: yd@nkau.gov.ua; сайт: www.nkau.gov.ua; код згідно з ЄДРПОУ 00041482

№ 5738/09-КЗ.2/18
від 07.11.2018 р.
на №
від “ ” 20__ р.

МІНІСТРУ ЕКОЛОГІЇ ТА
ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
Остапу СЕМЕРАКУ

До листа Голови Верховної Ради України
від 19.10.18 № 11/10-918

Остап
Шановний Остапе Михайловичу!

На лист Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 30.10.2018 року № 42338/1/1-18 щодо депутатського запиту народного депутата України Добродімова Д.Є. від 18.10.2018 року № 131- 07/313, Державне космічне агентство (далі – ДКА) повідомляє, що ДКА в межах своєї компетенції приймає участь в реалізації заходів, що передбачені Національним планом дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням (Розпорядження КМУ від 30 березня 2016 року № 271-р).

Так, проектом Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2018 – 2022 роки» передбачено створення інформаційної системи використання супутникових даних в інтересах природно-ресурсного моніторингу та попередження надзвичайних ситуацій як частини європейських та світових систем (GEOSS) і забезпечення трансферу космічних технологій спостереження Землі в реальний сектор економіки («Система-GEOSS»). В рамках цього заходу планується забезпечити застосування ГІС-технологій та технологій дистанційного зондування Землі для вирішення питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

ДКА підвищує кваліфікацію своїх фахівців з питань охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, боротьби з деградацією земель та опустелюванням шляхом прийняття участі у тренінгах та семінарах, які проводяться Міністерством екології та природних ресурсів України.

25 травня 2018 року ДКА та Європейська Комісія підписали Угоду про співробітництво в галузі доступу до даних і використання даних супутників

Sentinel програми Copernicus, в рамках якої передбачається отримувати дані ДЗЗ з космічних апаратів серії «Sentinel». Ці дані плануються використовувати для вирішення широкого кола завдань у різних галузях національної економіки, зокрема у сфері боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

З повагою

Заступник Голови ДКА

Володимир Міхєєв

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

01010, м. Київ-10, вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9. Тел. 521-92-77, 521-92-95

Факс (044) 280-57-05. E-mail: prezid@naas.gov.ua

06.11.2018

№ 1-6-1/272

Міністерство екології та природних ресурсів України

Щодо звернення
Народного депутата України
Добродомова Д.Є. про вжиття
заходів по боротьбі з опустелюванням
в Україні

Національна академія аграрних наук України на виконання доручення Прем'єр-міністра України Гройсмана В.Б. (№ 42338/1/1-18 від 30.10.2018 р.) до звернення Голови Верховної Ради України (вих. № 11/10-918 від 19.10.2018 р.) щодо депутатського запиту Народного депутата України Добродомова Д.Є. (вих. № 131-07/313 від 18.10.2018 р.) про вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні, в рамках приєднання України до Конвенції ООН «Про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» та в межах компетенції повідомляє наступне.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271 -р «Про затвердження Національного плану дій щодо боротьби з деградацією та опустелюванням» Академією розроблено план заходів з виконання Національного плану дій щодо боротьби з деградацією та опустелюванням та щороку подається до Мінприроди України інформація про хід виконання цього плану (інформація за 2017 р. була надана листом НААН № 4-6/87 від 6.04.2018 р.).

Для вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні в рамках зазначеного плану, а також програми наукових досліджень НААН «Розробити наукові засади збалансованого використання ґрунтових ресурсів, прогноз розвитку та управління відтворенням родючості ґрунтів як основи сталого розвитку України» (головна установа - ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського») науковцями було розроблено:

- проект Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості»;
- проект Національної програми охорони ґрунтів України;
- стратегію збалансованого використання та управління ґрунтовими ресурсами України;
- концепцію інтегрованого управління екологічним ризиком деградації ґрунтів;
- концепцію досягнення нейтрального рівня деградації земель в Україні;

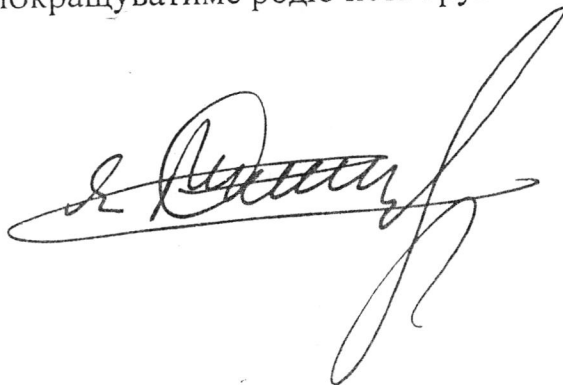
- наукове обґрунтування встановлення та реалізації в Україні добровільних національних завдань з досягнення нейтрального рівня деградації земель щодо підтримання вмісту органічної речовини (гумусу) у ґрунтах;
- наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України;
- карту ґрунтів Херсонської області та наукове видання «Ґрунтові ресурси Херсонської області, їх продуктивність та раціональне використання»;
- комплекс заходів з протидії розвитку вітрової ерозії, у т.ч. у південному регіоні України.

В подальшому для боротьби з опустелюванням в Україні вважаємо за необхідне передбачити наступні заходи:

- доопрацювання проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізмів збереження ґрунтів та економічного стимулювання відтворення їх родючості;
- підготовка проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку економічного стимулювання, використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів»;
- наукове обґрунтування встановлення та реалізації в Україні добровільних національних завдань з досягнення нейтрального рівня деградації земель щодо відновлення та сталого використання торфовищ, відновлення зрошення і поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель;
- інформаційне забезпечення моніторингу прояву деградації ґрунтів та опустелювання земель шляхом науково-методичного забезпечення та наукового супроводу ґрунтово-агрохімічного обстеження та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення;
- створення національної ґрунтово-інформаційної системи як частини Глобальної ґрунтово-інформаційної системи;
- підготовку Національної доповіді про стан родючості ґрунтів України;
- розробку комплексу заходів протидії деградації та опустелювання земель сільськогосподарського призначення.

Комплексне виконання вищезазначених заходів сприятиме мінімізації деградації ґрунтів і покращуватиме родючість ґрунтів.

Президент

Я.М. Гадзало

Мінприроди України

Щодо заходів по боротьбі з
опустелюванням в Україні

На виконання доручення Кабінету Міністрів України від 30.10.2018 № 42338/1/1-18 до листа Голови Верховної Ради України від 19.10.2018 № 11/10-918 щодо депутатського запиту народного депутата України Д. Є. Добродомова про вжиття заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні НАН України надсилає відповідні інформаційні матеріали (додаються).

Додаток: згадане на 10 стор.

Віце-президент НАН України
академік НАН України

А.Г. Загородній

Інформація НАН України щодо заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні

Сьогодні розвиток процесів опустелювання, що призводять до деградації рослинного покриву і погіршення біологічної продуктивності земель, є однією з найбільш небезпечних проблем для навколишнього середовища України. Причини, що сприяють цим процесам, викликані дією низки факторів, включаючи зміну клімату і деструктивну господарську діяльність людини.

В установах НАН України тривалий час проводяться наукові дослідження різних аспектів проблеми боротьби з опустелюванням в Україні, зокрема розвитку лісового господарства та збереження лісів, прогнозування зміни клімату, моніторингу стану рослинного покриву і біологічної продуктивності земель. Нижче надається детальна інформація із зазначених питань, представлена низкою наукових установ НАН України.

Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України (УкрГМІ)

Українським гідрометеорологічним інститутом ДСНС України та НАН України в рамках виконання низки науково-дослідних тематик, зокрема проекту «Кількісна оцінка та прогнозування стану кліматичної системи за даними спостережень та даних регіональних кліматичних моделей» (2014-2016 рр.), проведено комплексну оцінку сучасного стану кліматичної системи України. Встановлено основні параметри вітрової активності, термічного режиму, режиму зволоження, а також агрокліматичні характеристики вирощування основних сільськогосподарських культур у сучасний кліматичний період та їх можливу зміну до середини ХХІ ст. Виявлено регіони, де спостерігаються і очікуються в майбутньому найбільш значимі зміни їх характеристик та виявлено регіони, де відмічається небезпечна тенденція до збільшення повторюваності посушливих умов (південь України, Полісся та північні райони Лісостепу). Ця тенденція зберігається і за прогнозом буде посилюватись до середини ХХІ ст., що може призвести до розширення зони ризикового землеробства та опустелювання значних територій України. Створено електронний атлас «Фактичні та очікувані зміни клімату в Україні» у якому надано комплексну характеристику стану, фактичних та очікуваних змін клімату в регіонах України, у тому числі й кліматичних умов, що впливають на дефіцит зволоження та опустелювання території країни. Такі дослідження проведені для усіх областей України.

В рамках науково-дослідної роботи «Розроблення системи моніторингу та прогнозування метеорологічних умов, що визначають природну пожежну небезпеку в Україні» (2015-2017 рр.) виявлено особливості кліматичних умов, що сприяють виникненню лісових пожеж в Україні, досліджено їх фактичні та можливі зміни до середини ХХІ ст., вплив на повторюваність і площу лісових пожеж та найбільш вразливі території країни. Уточнено клас та ступінь природної пожежної небезпеки за умовами погоди та розроблено комплексну методика короткотермінового прогнозування природної пожежної небезпеки за метеорологічними умовами в Україні, яка впроваджена в оперативну роботу ДСНС України з 01.04 2018. Методика дозволяє отримати оперативну фактичну та прогностичну (із завчасністю 24-72 години) інформацію про клас та ступінь природної пожежної небезпеки, відстежувати у режимі реального часу її розвиток та поширення. Завдяки прогностичним картам, створеним за новою методикою, загальна площа гасіння лісових пожеж суттєво зменшилась порівняно з аналогічними періодом 2017 року. Моніторинг та прогнозування

природної пожежної небезпеки здійснюється для усієї території країни, у тому числі й для Херсонської області.

Український ордена «Знак пошани» науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М.Висоцького Держлісагентства України та НАН України (УкрНДІЛГА)

Ліси та лісове господарство на міжнародному рівні визнані важливою складовою кліматичної політики, що знайшло відображення у міжнародних угодах, які сьогодні визначають основи розвитку людства, зокрема Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням та посухами.

Ліси України за призначенням і розміщенням виконують переважно екологічні функції (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі тощо) та мають обмежене експлуатаційне значення. Близько 73 % площі лісових земель перебуває у підпорядкуванні лісгосподарських підприємств Держлісагентства України. Лісові насадження півдня та сходу України ростуть в екстремальних природних умовах та мають велике значення щодо покращення мікроклімату, запобігання деградації земель та опустелювання. Вони є найбільш уразливими не лише до негативних чинників середовища, антропогенного навантаження, а й до наслідків зміни клімату. У зв'язку з цим особливо гостро потребують бюджетної підтримки лісгосподарські підприємства цих регіонів.

На сьогодні не відпрацьований механізм передачі нових земель під заліснення, що унеможливорює створення нових лісів. Катастрофічна ситуація склалася з лісовими насадженнями, які не передано в користування. Незадовільний стан таких лісових насаджень, зокрема полезахисних лісових смуг (ПЛС), обумовлює зниження врожайності сільськогосподарських культур і загалом негативно впливає на ефективність агропромислового виробництва. Це призводить не лише до суттєвих економічних збитків, а й загрожує продовольчій та екологічній безпеці регіону. На сьогодні відсутня інформація щодо кількісних та якісних характеристик цих насаджень, які необхідно мати в наявності для подальшого планування заходів щодо їхнього утримання, збереження та відновлення.

Українським науково-дослідним інститутом лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М.Висоцького розроблено низку важливих нормативно-правових документів, які регламентують та регулюють проведення агролісомеліоративних заходів в Україні. Зокрема, розроблено «Концепцію розвитку агролісомеліорації в Україні», яка схвалена Розпорядженням КМУ від 18 вересня 2013 р. № 725-р, а розпорядженням КМУ від 18 червня 2014 р. № 582-р затверджено План заходів щодо реалізації Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні. Згідно з Планом заходів, в найближчі роки, зокрема, передбачалося внести відповідні зміни й доповнення до законодавчих та інших нормативно-правових актів у частині відтворення, використання та утримання захисних насаджень лінійного типу (протягом 2015–2016 рр.), а також розробити систему державного стимулювання відтворення захисних лісових насаджень у найближчі роки (протягом 2016–2017 рр.) та забезпечити проведення інвентаризації земель, зайнятих лісовими захисними насадженнями. На сьогодні жоден з пунктів Плану заходів не виконаний.

У сучасних умовах назріла гостра необхідність у розробленні регіональних програм, спрямованих на забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів. На розроблення таких програм, зокрема, націлює Указ

Президента «Про додаткові заходи щодо розвитку лісового господарства, раціонального природокористування та збереження об'єктів природно-заповідного фонду» від 21.11.2017 №381/2017. Водночас Законом України від 10.07.2018 №2497-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств», було внесено поправку, що передбачає земельний податок на всі лісові землі України, що фактично унеможлиблює створення та утримання насаджень різного цільового призначення і вступає в протиріччя міжнародним зобов'язанням України щодо боротьби з опустелюванням.

Бюджетно-фіскальна політика розвинутих країн світу має стимулювальний характер зі спрямуванням на збереження лісів та ефективне використання лісових ресурсів. В Україні, навпаки, пропонується деструктивна податкова політика стосовно лісового господарства. Нова законодавча норма щодо оподаткування підприємств лісового господарства може призвести до припинення їхньої фінансово-господарської діяльності, особливо підприємств півдня і сходу країни, які не мають можливості сплатити додатковий податок на землю. Через повне припинення державного фінансування (з 2016 року) підприємства лісоресурсних областей перераховують їм свій одноденний заробіток на утримання штату охорони й захисту лісу. За розрахунками, у разі застосування ставки земельного податку 1 %, з 286 підприємств лісової галузі 244 будуть збитковими; у разі застосування ставки земельного податку від 3 до 5 % всі лісогосподарські підприємства України будуть вимушені припинити свою діяльність.

Національним планом дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням в Україні (далі – Національний план) на 2016–2020 роки передбачено створення, відновлення та охорона лісів, у тому числі полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень, відповідно до науково обґрунтованих показників з урахуванням регіональних особливостей та природно-кліматичних умов, забезпечення лісовпорядкування, інвентаризації, обстеження, моніторингу та обліку. Водночас з 2016 року бюджетні кошти на заходи з ведення лісового та мисливського господарства, в т.ч. заходи щодо боротьби з опустелюванням та деградацією земель, не виділялися. Протягом трьох років поспіль у підприємств відсутні кошти на здійснення попереджувальних протипожежних заходів, забезпечення постійного контролю за дотриманням законодавства з питань пожежної безпеки в природних екосистемах, виконання попереджувальних та винищувальних заходів боротьби з шкідниками та хворобами лісу, а також на створення нових лісів. Внаслідок неналежної охорони лісів збільшилася кількість самовільних рубок. Це призводить до вкрай тяжких і негативних екологічних наслідків: відновлення руху пісків, опустелювання, пошкодження лісів шкідниками і хворобами, виникнення пожежонебезпечних ситуацій тощо.

Відповідно до Національного плану протягом 2016–2020 років передбачено створення банків для збереження насіння аборигенних деревних порід та чагарників, придатних для лісорозведення у посушливих умовах. Це насіння має стати стратегічним джерелом генофонду для створення продуктивних та стійких до негативних чинників середовища насаджень різного цільового призначення. Банки насіння доцільно організовувати на базі державних лісових науково-дослідних підприємств, які діють в усіх природно-кліматичних регіонах України. За попередніми розрахунками вартість лише обладнання для функціонування Генетичного банку насіння лісових деревних видів сягає понад 2 млн. грн. Зокрема, на 2019 рік потреба на ведення лісового та мисливського господарства

лісогосподарськими підприємствами Херсонського ОУЛМГ та ДП «Степовий філіал УкрНДЛГА» складає 90,5 млн. грн.

Ліквідація лісогосподарських підприємств південно-східного регіону потягне за собою катастрофічні наслідки – повне руйнування степового захисного лісівництва та необоротні ерозійні процеси. Забезпечення стабільного ведення лісового господарства на півдні і сході України, а саме відновлення бюджетного фінансування, є одним з найголовніших шляхів виконання Україною міжнародних зобов'язань, визначених «Конвенцією ООН про боротьбу з опустелюванням в тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці».

Науковий Центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України (ЦАКДЗ)

Найбільш уразливою до опустелювання, деградації значних площ сільськогосподарських угідь та втрати їх для економіки держави є південно-східна частина України. На превеликий жаль, причиною опустелювання є не лише зміна кліматичних умов, а і нерациональна діяльність людини. Зокрема, внаслідок неправильної агротехнічної практики на багатьох полях після збирання зернових хлібороби випаляють стерню. Спалювання стерні на полях нерідко стає причиною вигорання прилеглих лісосмуг, втрата яких призводить до вітрової ерозії, пилових буранів та опустелювання родючих українських земель.

Державна політика щодо охорони земель має бути реалізована шляхом науково обґрунтованого плану дій, зокрема дослідження мають оперативно виявляти зміни на початкових стадіях розвитку негативних процесів на достатньо значних за розмірами територіях. Роботи повинно проводити у режимі моніторингу, що значно розширює можливості досліджень, і при цьому бути достатньо економічними. Цим вимогам у повній мірі відповідає проведення досліджень з залученням матеріалів багатозональних аерокосмічних зйомок.

Досвід проведення таких робіт як на території України так і за її межами мають співробітники Наукового Центру аерокосмічних досліджень Землі ІГН НАН України, що знайшло відображення в багатьох публікаціях та наукових проектах. Зокрема, в різні часи Науковим Центром виконувались такі проекти:

- Розробка нових аерокосмічних технологій вивчення, прогнозування, запобігання та мінімізації ризиків надзвичайних ситуацій природного та природно-антропогенного походження;

- Розробка нових методик космічного моніторингу земних покривів (рослинність, ґрунти, водні ресурси) біорізноманіття в умовах кліматичних змін з метою управління ризиками надзвичайних ситуацій;

- Методи дистанційного оцінювання біофізичних параметрів лісових рослинних угруповань та агрофітоценозів в межах різних ландшафтно-кліматичних зон території України.

В останньому зазначеному проекті увага була приділена визначенню та оцінці змін лісового масивів в районі Олешківських пісків Херсонської області внаслідок деградації ґрунтів.

Вважаємо, що актуальними завданнями заходів по боротьбі з опустелюванням в Україні мають бути:

- виявлення, картування та аналіз динаміки та інтенсивності водної та вітрової ерозії з побудовою відповідних карт різного масштабу на основі супутникової зйомки різної часової, спектральної та просторової розрізненості та геопросторових даних;
- оцінка змін біопродуктивності та врожайності сільськогосподарських культур у зв'язку з кліматичними та соціо-економічними факторами;
- створення карт та схем на основі матеріалів супутникових зйомок різної просторової розрізненості для оптимального використання земель, розробки заходів боротьби з деградацією ґрунтів та контролю за їх впровадженням;
- оцінка зволоженості ґрунту та проведення моніторингу розповсюдження посухи;
- оцінка втрат цінних ландшафтів (біорізноманіття) внаслідок деградації земель та опустелювання;
- встановлення особливостей просторово-часового розподілу посушливих явищ по території України за допомогою комплексної оцінки різних кількісних параметрів з використанням наземних та супутникових даних.

Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (ІБ)

Фахівцями інституту розроблені критерії оцінки впливу змін клімату на рослинний покрив; виявлені кореляції між поширенням видів та зміною умов макроклімату (для Херсонської та Миколаївської областей); виділені індикаторні види та складені картосхеми їх поширення; опрацьовані прогностні оцінки щодо синморфологічної та синхорологічної варіабельності степових фітосистем відповідно до змін макрокліматичних показників.

На основі моніторингової оцінки флористичного, ценотичного і ресурсного багатства та різноманітності рослинного світу степової зони України, а також їх екологічної деградації встановлено, що степовий біом під дією антропогенних факторів зазнав значних змін і втратив структуру та регулюючі властивості, що призвело до його руйнування і зникнення багатьох складових елементів, а також опустелювання окремих територій (Херсонська, Миколаївська, Одеська, Запорізька, Одеська обл.).

Розроблена концепція та схема екомережі степової зони України – як обов'язкової ланки, що поєднує в єдине ціле всі системи охорони природи і, зокрема, сприяє запобіганню опустелюванню. Її метою є відновлення генетичної, екологічної та функціональної єдності біосистем як взаємообумовленої цілісності. Концепція має універсальний характер і є одним із головних обов'язкових елементів стратегії сталого розвитку держави. З інтегруючої та універсальної функцій концепції екомережі випливає, що вона включає головні завдання інших концепцій з охорони довкілля, а також і низку принципово нових, які призначені в своїй єдності розв'язати головні проблеми на основі збалансованих відносин між суспільством і довкіллям шляхом створення єдиної мережі існуючих і потенційних, різного рангу і ступеню захищеності, територій. Запропонована структура екомережі включає 3 ключові території міжнародного, 24 національного, 38 регіонального рівнів, а також 4 екокоридори міжнародного, 4 – національного, 21 – регіонального рівнів. Її загальна площа складає 38000 га. Раритетний фітоценофонд територій степової зони, охопленої екомережею, налічує 312 асоціацій 47 формацій. Вперше на територіях елементів екомережі запропоновані заходи з відновлення ділянок які зазнали опустелювання.

На модельних територіях для надання своєчасної інформації про процеси і динаміку деградації ресурсів з метою інформування і сприяння розробці природоохоронної політики і відповідних заходів проведений багаторічний моніторинг та оцінка екологічної деградації (опустелювання) на модельній території в Одеській області (долина та акваторія Куяльницького лиману). Виявлено, що основними наслідками деградації є катастрофічні зміни його морфометричних параметрів, різке підвищення солоності, опустелювання території узбережжя, розширення площі солончаків, збільшення частоти перенесення солей повітряними потоками (хімічне опустелювання), зниження біологічної активності мулів та, як результат, стагнація відтворення природних ресурсів і погіршення їхньої якості.

Розроблено проект стратегії зупинення деградації та відновлення екосистем Куяльницького лиману, головною метою якої є реальне збереження наземних і водних екосистем, насамперед забезпечення їх відновлення та мінімізація деградації біотопів і призупинення втрат біорізноманіття через сприяння збалансованому використанню природних ресурсів. Передбачається вжиття невідкладних дієвих заходів з відтворення гідрологічного та гідрохімічного режиму Куяльницького лиману і якості його ґрунтів, забезпечення оптимальних умов для життєдіяльності біоти; збереження, відновлення та збалансоване використання біотичних компонентів наземних і водних екосистем та їхніх екосистемних послуг; відновлення деградованих кар'єрним добуванням піску і черепашнику територій та створення умов для природного відтворення степів; запровадження методів і технологій збалансованого використання та відновлення і забезпечення перероблення фіторесурсів на продукцію з високою доданою вартістю; забезпечення відновлення водоохоронних зон лиману і організацію природоохоронного контролю за господарською діяльністю; проведення робіт уздовж схилових територій для запобігання надходженню забруднювальних речовин з водозборів, зниження антропогенної ерозії ґрунтів, відновлення деградованих земель та зменшення ризиків засолення підземних вод; зменшення площ орних земель уздовж водоохоронних зон та зон з крутизною схилів, на яких розвиваються ерозійні процеси, а також деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених орних земель з їх залуженням для відновлення вихідної природної рослинності; встановлення водоохоронних та прибережних захисних смуг, забезпечення їх охорони та цільового використання; проведення екологічної санації курортно-рекреаційних територій, зокрема очищення акваторії, узбережжя лиману і системи Корсунцівських та Куяльницько-Хаджибейських ставків від побутового сміття; збереження та запобігання зникненню видів, що перебувають під загрозою; формування мережі центрів штучного розведення та ренатуралізації рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, аборигенних видів рослин і тварин; розроблення та впровадження системи заходів щодо запобігання проникненню чужорідних видів і зменшення їх впливу на наземні та водні екосистеми.

Інститут ботаніки також долучився до розроблення конструктивно-планувальних заходів із відновлення природного рослинного покриву техногенно трансформованих ландшафтів України. Зокрема, для відвалів і хвостосховищ Криворізького залізничного басейну розроблені рекомендації з формування рослинних угруповань та заходи з прискорення динамічних процесів піонерних фітоценозів на деградованих (опустелених) ландшафтах.

Інститут географії НАН України (ІГ)

Інститут географії НАН України активно співпрацював у сфері обґрунтування заходів щодо виконання положень Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням з Міністерством екології та природних ресурсів України, яке відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.09.2002 № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» є відповідальним за виконання зобов'язань, що випливають із членства України в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням. Фахівцями установи було вироблено ряд пропозицій стосовно змісту Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням та Національного плану дій у боротьбі з деградацією земель та опустелюванням. Крім того, у рамках діяльності Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та Глобального екологічного фонду (ГЕФ) здійснено SWOT-аналіз і GAP-аналіз політик, програм, планів і законодавчих актів у галузі екології та природних ресурсів і підготовлено рекомендації щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо, зокрема Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням. Відповідні пропозиції опубліковані та надані управлінським структурам держави.

В Інституті географії виконана робота за темою: «Картографічне моделювання умов виникнення надзвичайних ситуацій в Україні». Вперше для території України створено Атлас природних, техногенних і соціальних небезпек виникнення надзвичайних ситуацій (електронна версія), в якому вміщено 143 карти з пояснювальними текстами, що структуровані за 6 розділами. Розроблені карти відображають різнопланові чинники можливого виникнення надзвичайних ситуацій в Україні: небезпек погіршення умов проживання населення та роботи підприємств і транспорту, що зумовлені процесами на поверхні суходолу та несприятливими метеорологічними явищами, природно-біотичними чинниками, небезпекою виникнення надзвичайних ситуацій, зумовлених концентрацією промислових об'єктів, зношеністю основних засобів виробництва, накопиченням відходів та ін. В якості потенційних небезпек, що сприяють виникненню надзвичайних ситуацій, відображені соціальні чинники (особливості розселення, політична та етнічна структура суспільства, концентрація та депопуляція населення, зміна чисельності населення, соціально-економічні умови життя, рівень соціальної стійкості суспільства, доступ до якісних ресурсів навколишнього середовища).

В Атласі вміщено карти, що відображають хронологію надзвичайних ситуацій в Україні, втрат та збитків від надзвичайних ситуацій, а також карти, що демонструють дислокацію органів управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій, сил, засобів запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, моніторингу, оцінки та їх прогнозування.

Пілотне видання Атласу природних, техногенних, соціальних небезпек виникнення надзвичайних ситуацій в Україні в електронному форматі є важливим джерелом отримання просторової і систематизованої інтерпретації знань про умови їх виникнення, що сприяє розробленню попереджувальних заходів, інформуванню громадян про можливості виникнення надзвичайних ситуацій на території їх проживання, дає змогу оцінювати наявність відхилень від нормального стану природних чи технічних об'єктів, загрози їхніх руйнацій, можливу загибель людей чи порушення умов їхнього життя, заподіяння прямих і опосередкованих матеріальних збитків, погіршення екологічних властивостей компонентів

природи. Виготовлено майстер-диск електронної версії Атласу, карти якого сприяють оцінюванню факторів, що можуть спричинювати надзвичайні ситуації у регіонах України. Результати дослідження можуть бути використані в управлінській діяльності, зокрема, в роботі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також при викладанні курсів картографії та регіонального планування у вищих навчальних закладах. Подальшим етапом розвитку даного електронного Атласу може бути інтерактивний атлас.

В Інституті накопичений значний досвід досліджень і результати розробок, що стосуються різноманітних аспектів впливу природних та антропогенних чинників на стан компонентів довкілля, в тому числі – земельні ресурси країни та її регіонів. Головним науковим здобутком, є Національний атлас України (НАУ), концепцію якого, та її реалізацію було здійснено Інститутом географії. НАУ – фундаментальний картографічний твір багатоцільового використання, в якому узагальнено результати новітніх фундаментальних наукових досліджень у багатьох галузях знань – географії, історії, геології, геофізиці, ботаніці, економіці, інших науках, що дозволило опрацювати єдину інформаційну базу для різних напрямків її використання. Його створення – найвагоміше досягнення української географічної та картографічної науки і практики, що підтверджено присвоєнням його основним розробникам Державної премії в галузі науки.

Атлас увібрав усі кращі традиції світового атласного картографування та багатолітні здобутки української географічної та інших наукових шкіл. Він відображає новітні досягнення національної природничої, історичної та соціально-економічної науки й картографічного виробництва. За обсягом інформації, детальністю та засобами картографічного відображення він переважає всі раніше видані в Україні атласи і зіставний з національними атласами інших держав. Це робить його надбанням національної та світової культурної й наукової спадщини.

Також в Інституті географії НАН України виконано українсько-німецький проект «Ландшафтне планування в Україні» (2010-2014 рр.). У результаті виконаних досліджень розроблено ландшафтну програму Черкаської області, ландшафтний рамковий план Канівського району, ландшафтний план Степанецької сільської ради Канівського району.

Ландшафтне планування – методологічний підхід, що широко застосовується у країнах Європейського Союзу, а останніми роками і в Україні, для досягнення природоохоронних цілей як інструмент просторового планування, спрямований на збереження природи, догляд та розвиток ландшафтів. Завданням ландшафтного планування є дослідження наслідків природокористування в конкретному регіоні, пошук шляхів вирішення та запобігання існуючим конфліктам між користувачами і втратою природних властивостей ландшафтів внаслідок деструктивного впливу людини. Ландшафтне планування спрямоване на розробку рекомендацій щодо тривалої охорони ґрунтів, повітря, клімату, водного середовища, ландшафтного та біорізноманіття, а також зберігатися можливості для тривалого збалансованого природокористування. Завданням ландшафтного планування – надати обґрунтування для рішень щодо напрямів і заходів збереження природи на певній території. Ландшафтне планування реалізується як узгоджена ієрархічна система, що відповідає територіально-адміністративному поділу (область, район, громада), адресатами є управлінські органи, які здійснюють свої повноваження у межах відповідних адміністративних одиниць:

- верхній рівень – ландшафтна програма – дає стратегічне бачення природоохоронної діяльності у регіоні/області;

- рамковий ландшафтний план деталізує загальні рекомендації і цілі на рівні адміністративного району;
- ландшафтний план на рівні громади представляє конкретні заходи із збереження природи та догляду за ландшафтом;

Ландшафтне планування здійснюється шляхом послідовного виконання етапів, кожен з яких орієнтований на виконання конкретних завдань відповідними методами. Цілісність всіх етапів забезпечується через використання ГІС-технологій як інструменту формування бази вихідних даних, аналізу та оцінювання ландшафтів, інтерпретації та візуалізації отриманих результатів.

Основні етапи розробки ландшафтної програми:

Визначення рамкових цілей

Основа для їхнього формулювання – з'ясування соціально-економічних і екологічних проблем певної території та узагальнення очікувань громади щодо розвитку їхньої території. Визначаються за результатами попереднього аналізу території у ході обговорення за участі управлінців, науковців, громадськості.

Відповідно до Національного плану дій з боротьби із деградацією і опустелюванням земель рамковими цілями ландшафтного планування мають бути подолання наслідків водної та відрової ерозії, хімічного забруднення земель, оптимізація структури землекористування та формування екологічної мережі у поєднанні із заходами роботи із громадськістю для висвітлення та роз'яснення необхідних природоохоронних заходів.

Інвентаризація даних

Збір і систематизація даних про природні умови досліджуваної території (види і біотопи, ґрунти, поверхневі води, місцеві кліматичні умови, ландшафти), яких було б достатньо, щоб ідентифікувати та вирішити наявні проблеми. Включно із даними про сучасний стан та структуру землекористування. Такі дані отримують шляхом опрацювання багатьох різноманітних джерел: фондових, картографічних, літературних, статистичних, космічних знімків.

Оцінювання ландшафтів

Оцінювання в ландшафтному плануванні застосовується, по-перше, для визначення просторової диференціації значимості функцій ландшафту. По-друге, з метою виявлення територій, найбільш вразливих до негативних впливів або наслідків господарської діяльності людини – водна і вітрова ерозія, хімічне забруднення, зниження якості ґрунтів внаслідок зміни фізико-хімічних властивостей ґрунтів, деградація рослинного покриву. Для визначення значимості та чутливості ландшафтів застосовується широкий спектр методів, розроблених у геоморфології, ґрунтознавстві, геоботаніці, кліматології, гідрології, ландшафтній екології, геохімії і геофізиці ландшафтів.

Визначення конфліктів між функціями ландшафтів та існуючим і планованим використанням

Конфлікти між функціями ландшафтів та існуючим або планованим природокористуванням, які пов'язані із неможливістю природного середовища задовольняти потреби людини, що призводить до деградації ландшафтів. Також представляються конфлікти, пов'язані із конкуренцією окремих природокористувачів. Основа визначення конфліктів - результати оцінювання ландшафтів. Здійснюється співставлення та аналіз даних щодо чутливості і значимості ландшафтів, сучасного та перспективного стану природо-

користування на досліджуваній території. Наприклад, ґрунти, високочутливі до ерозії, і родючі ґрунти, що використовуються під ріллям.

Розробка Плану дій, що складається із переліку природоохоронних цілей та заходів

Цілі у ландшафтному плануванні – орієнтири, що вказують на найбільш оптимальний і бажаний стан ландшафтів, що розробляються з метою подолання та запобігання конфліктам. Формулювання цілей – підтримка, збереження, санація та розвиток – ґрунтується на результатах оцінювання ландшафтів. План дій, що ґрунтується на вказаній методиці, дає можливість експертам, службовцям або громадянам отримати обґрунтовані рекомендації та заходи для забезпечення екологоорієнтованого природокористування та природоохоронної діяльності, зокрема, щодо боротьби із деградацією та опустелюванням земель. Конкретні цілі і заходи визначаються у ході дискусії на принципах консенсусу між усіма зацікавленими сторонами - управлінці, експерти, бізнесові кола, громадяни.

Реальне та ефективне впровадження результатів ландшафтного планування у практичну діяльність структур, що здійснюють державну політику в Україні, можливе через територіальне планування, шляхом включенням ландшафтно-планувальних розробок у територіальні плани різного рівня.